

DOI: <https://www.doi.org/10.32523/2791-0954-2024-10-2-38-50>

Қылмыстық жолмен алынған кірістерді заңдастыруға (жылыстатуға) қарсы Еуропалық заңнаманың маңыздылығы

Сымбат Қ. Рашид

Еуропа құқығы магистрі, Ла Сапиенца Рим университеті,

Астана, Қазақстан

e-mail: symbat.rasid@gmail.com

ORCID: - ; JEL-code: K33 International Law

Түйіндеме: Қазіргі жаһандану жағдайында ақшаны жылыстату халықаралық құбылыс болып табылады, ол белгілі бір мемлекеттің шекарасынан шығып, жаңа трансұлттық және халықаралық нысандарға ие болады. Ақшаны жылыстату көріністері, оның ішінде ұлттық деңгейде жаһандық экономикалық, әлеуметтік және саяси процестерге айтарлықтай әсер етеді. Осыған байланысты ақшаны жылыстатумен күресу мақсатында халықаралық құқықтық реттеу мәселесін зерттеу өзекті болып табылады. Халықаралық қоғамдастық ақшаны жылыстатуға қарсы күрес саласындағы ынтымақтастық мәселесіне ерекше назар аударады. Мақалада ақшаны жылыстатуға қарсы жүйенің мүмкіндіктерін біріктіру және пайдалану үшін жеткілікті негіз құрайтын халықаралық құқықтық құжаттар және олардың ұлттық заңнамасының халықаралық стандарттарға сәйкестігін қамтамасыз етуге ұмтылатын мемлекеттерге арналған ақшаны жылыстатуға қарсы тиімді әдістер талданады. Бұл халықаралық деңгейде де, ұлттық деңгейде де ақшаны жылыстатуды реттеуге және оған қарсы тұруға негіз болатын көптеген актілердің қабылдануымен расталады.

Негізгі сөздер: Еуропа құқығы, халықаралық құқық, ақшаны жылыстату, Еуропалық Одақ, қылмыстық жауапкершілік, қаржы жүйесі, қылмыстық құқық.

The contrast to money laundering in European legislation

Symbat K. Rashid

Master of European law, La Sapienza University of Rome,

Astana, Kazakhstan

e-mail: symbat.rasid@gmail.com

ORCID: - ; JEL-code: K33 International Law

Abstract: In modern conditions of globalization, money laundering is an international phenomenon, spreading beyond the boundaries of a particular state, acquiring new transnational and international forms. Manifestations of money laundering, including at the national level, have a significant impact on global economic, social and political processes. In this regard, it seems relevant to study the

issue of international legal regulation to combat money laundering. The international community pays special attention to the issue of cooperation in the field of combating money laundering. The article analyzes international legal documents that form a fairly solid foundation for combining and using the capabilities of the anti-money laundering system and an effective anti-money laundering mechanism designed for states that seek to ensure that their national legislation is in line with international standards. This is confirmed by the adoption of a significant number of acts that are the basis for regulating and combating money laundering both at the international and national levels.

Key words: European law, international law, money laundering, European Union, criminal liability, financial system, criminal law.

Важность европейского законодательства по борьбе против легализации (отмывания) доходов, полученных преступным путем

Сымбат Қ. Рашид

Магистр европейского права, Римский университет Ла Сапиенца, Астана, Казахстан

e-mail: symbat.rasid@gmail.com

ORCID: - ; JEL-code: K33 International Law

Аннотация: Отмывание денег представляет собой международное явление, которое оказывает существенное влияние на глобальные экономические, социальные и политические процессы. В связи с этим актуальным является изучение вопроса международно-правового регулирования в целях борьбы с отмыванием денег. Международное сообщество уделяет особое внимание к вопросу сотрудничества в сфере борьбы с отмыванием денег. В статье анализируются международно-правовые документы, также системы противодействия отмыванию денег, методы борьбы с отмыванием денег в сотрудничестве с другими государствами, стремящимися обеспечить соответствие своего национального законодательства к международным стандартам. Это подтверждается принятием множества актов как на международном, так и на национальном уровне, которые являются основой регулирования и борьбы с отмыванием денег.

Ключевые слова: Европейское право, международное право, отмывание денег, Европейский Союз, уголовная ответственность, финансовая система, уголовное право.

Кіріспе

Қазіргі уақытта Еуропалық Одақ мемлекеттерінде қылмыстық жолмен алынған кірістерді заңдастыруға (жылыстатуға) және терроризмді қаржыландыруға қарсы тәртіп күшеюде. Отыз жылға жуық уақыт ішінде бұл тәртіп реттеудің жан-жақты сипаты мен қылмыстық жолмен алынған кірістерді

заңдастыруға (жылыстатуға) және терроризмді қаржыландыруға қарсы іс-қимыл саласындағы жаһандық жетістіктерге, ең алдымен, ақшаны жылыстатуға қарсы күрестің қаржы шараларын әзірлеу тобының ұсыныстарына сәйкестігінің арқасында өзінің тиімділігін дәлелдеді (FATF) [1]. Еуропалық заң шығарушы әзірлеген тәртіп терроризмге қарсы күрес шараларының, соның ішінде халықаралық шаралардың кең көлемде қатайтылуына байланысты бұл мәселе ерекше шиеленісе түскен кезде ақшаны жылыстатуға қарсы күрестің тиімді құралына айналды. Бұл мақалада Еуропалық Одақтың қылмыстық жолмен алынған кірістерді заңдастыруға және терроризмді қаржыландыруға қарсы күрес саласындағы құқықтық реттеудегі қазіргі тенденцияларының мазмұны қарастырылады, сонымен қатар негізгі даму перспективалары мен бағыттарына шолу жасалады.

Материалдар мен әдіс тәсілдер.

Қазіргі кезде қылмыстық жолмен алынған кірістерді заңдастыруға қарсы күрес тақырыбы өзекті мәселелердің бірі болып табылады. Еуропа төңірегінде отыз жылдан астам уақыт бойы талқыланып, Еуропа заңнамасында құқықтық реттеу тиімді түрде қолданылуы тақырып таңдау барысында негізге алынған болатын. Мақаланы жазу барысында талдау, салыстырмалы құқықтық әдістер қолданылған. Мемлекеттер арасындағы экономикалық және әлеуметтік байланыстарды дамыту және тереңдету үдерісі кезінде қылмыстық жолмен алынған кірістерді заңдастыру (жылыстату) мәселесі жаһандық сипатқа ие болады. Ақшаны жылыстату мемлекеттерге және бүкіл әлемдік қауымдастыққа елелулі зиян келтіреді, қазіргі нарықтық экономикада маңызы бар ұлттық және әлемдік қаржы жүйесінің беделіне нұқсан келтіреді. Қазіргі уақытта мемлекеттердің халықаралық ұйымдар мен бірлестіктер аясындағы бірлескен күш-жігері қылмыстық жолмен алынған кірістерді заңдастырумен (жылыстатумен) күресуге бағытталған. Бүгінгі таңда бұл құбылыстарға қарсы тұруға Еуропалық Одақ белсенді үлес қосуда. «Халықаралық құқықтағы және Еуропалық Одақ құқығындағы ақшаны жылыстату тұжырымдамасы» ғылыми әдебиеттерде, халықаралық құқықтық құжаттарда және Еуропалық Одақ заңнамасында «қылмыстық жолмен алынған кірістерді заңдастыру (жылыстату)» түсінігіне анықтама береді. Еуропалық Одақ заңнамасында бекітілген ақшаны жылыстату анықтамасы әдетте Біріккен Ұлттар Ұйымы мен Еуропа Кеңесінің конвенцияларында берілген анықтамамен сәйкес келеді, онда ақшаны жылыстату қылмыстан түскен ақшаға қатысты жасалған әрекеттердің жиынтығы ретінде анықталады [2].

Осы саладағы Еуропалық Одақ заңнамасының негізгі бөліктері ақша қаражаттарымен және басқа да мүліктермен операцияларды жүзеге асыратын міндетті тұлғаларға – ұйымдар мен жеке тұлғаларға бағытталған және осы тұлғаларға бірінші кезекте ақшаны жылыстатуды болдырмауға бағытталған алдын-алу шараларын жүзеге асыру бойынша міндеттемелерді жүктеуге делдалдық етеді. Мұндай шаралар клиентке қатысты тиісті тексеру жүргізуді,

сондай-ақ клиенттің қызметінде анықталған күдікті операциялар туралы қаржылық мониторинг органдарына есептерді жіберуді қамтиды. 91/308/ЕЕС директивасын қабылдау нәтижесінде Еуропалық

Экономикалық Қоғамдастық (қазіргі Еуропалық Одақ) алға қойған негізгі мақсатқа қол жеткізді: ақшаны жылыстатуға қарсы күрес мүше мемлекеттерге заңдастыруға тыйым салу міндеттемесін жүктеу арқылы қылмыстық жауапкершілікке тартылады [3]. Екіншіден, кейінгі екі директиваларды - 2001/97/ЕС және 2005/60/ЕС – қабылдау тек ішкі нарыққа қатысты ережелер негізінде мүмкін болды, себебі қылмыстық құқық саласындағы құзырет тек Еуропалық Одаққа берілген болатын. Ұйымның қылмыстық істер бойынша құзыреттілігі Еуропалық Одақ Сотының тәжірибесімен ішінара расталды.

Қылмыстық жолмен алынған кірістерді жылыстату жөніндегі іс- шаралар айқын халықаралық аспектіге ие. Бұл жаһандық қауіпке қарсы тұру үшін бүкіл әлемдік қауымдастықтың күштерін біріктіруді талап етеді. Осыған байланысты халықаралық қоғамдастық қылмыстық жолмен алынған ақшаны немесе өзге де мүлкікті трансұлттық заңдастырудың жылыстатудың алдын-алу тиімді шараларын әзірлеуге ұмтылып, бірқатар құжаттарды қабылдады. 1988 жылы Вена қаласында ақшаны жылыстатуға қарсы күреске арналған «Есірткі және психотроптық заттардың заңсыз айналымына қарсы күрес туралы» Біріккен Ұлттар Ұйымы Конвенциясы қабылданған болатын. Бұл Конвенция қатысушы мемлекеттер үшін ақшаны жылыстатуға қарсы күреске арналған. Конвенция Біріккен Ұлттар Ұйымына қатысушы мемлекеттер үшін ақшаны жылыстатуға қарсы күресті ұйымдастыруға Ұйымның жаһандық көзқарасының қағидаттарын бекітті, сондай-ақ ақшаны жылыстату түсінігіне анықтама берген еді [4]. «Есірткі құралдары мен психотроптық заттардың заңсыз айналымына қарсы күрес туралы» БҰҰ Конвенциясының 3-бабының 1-тармағының «b» тармақтарына сәйкес әрбір тарап келесі әрекеттерді қылмыстық жауапкершілікке тарту үшін қажет болуы мүмкін барлық тікелей шараларды қабылдау қажет.

Ақшаны жылыстатумен күрес мәселесін зерттеушілер Страсбург конвенциясында алғаш рет қылмысты алдын-алу түсінігіне анықтама берген. Сонымен, Конвенцияның 1-бабына сәйкес «қылмысты алдын-алу» кейіннен табыс алу көздері айтарлықтай кеңейтілген объектісіне айналуы мүмкін кіріс алынған әрбір қылмысты білдіреді. Конвенцияның 1-бабында «қылмысты алдын-алу» кейін «табыс алу көздері айтарлықтай кеңейтілген» объектісіне айналуы мүмкін кіріс алынған әрбір қылмысты білдіреді. Заң әдебиеті қылмыстық кірістерді заңдастыруға қарсы іс-шараларға жаңа үлес БҰҰ-ның тағы екі конвенциясымен енгізілген: 2000 жылғы 15 қараша «Трансұлттық ұйымдасқан қылмысқа қарсы» БҰҰ Конвенциясы, 2003 жылғы 31 қазан БҰҰ Конвенциясы «Сыбайлас жемқорлыққа қарсы», онда қылмыстық жолмен алынған кірістерді жылыстатуды құрайтын әрекеттер де сипатталады. Қылмыстық жолмен алынған кірістерді заңдастыру (жылыстату) қылмысын халықаралық сипаттағы қылмыстарға жатқызады.

Сонымен бірге, Вена конвенциясында берілген ақшаны жылыстату анықтамасын ескере отырып, Конвенциялар қылмыстарды алдын-алу сыбайлас жемқорлықты немесе трансұлттық ұйымдасқан қылмысты қамтитын заңсыз әрекеттер ретінде анықтайды [5]. Жоғарыда айтылғандарды қорытындылай келе, БҰҰ бірте-бірте ақшаны жылыстатуға қарсы күресті ұйымдастыру саласындағы халықаралық құқықтық нормаларды әзірлеудің халықаралық орталығына айналды деген қорытынды жасауға болады.

Сонымен қатар, халықаралық қоғамдастық Ақшаны жылыстатуға қарсы күрестің қаржы шараларын әзірлеу тобы FATF үкіметаралық тобының «40+9 ұсынымдарындағы» ақшаны жылыстатуға қарсы күрестің халықаралық негізгі стандарттарын қолдана бастады. FATF жетекші өнеркәсіптік державалардың G7-мен 1989 жылдың шілде айында құрылған. 1990 жылы бірінші басылым бойынша 40 ұсынымдар әзірленді, кейіннен ақшаны жылыстатушылардың, қаржы жүйесін пайдаланумен күресу жөніндегі халықаралық бағдарламалар ретінде жарияланды. FATF ақшаны жылыстатуды қылмыстық жауапкершілікке тартуға, алдын-ала шаралар қабылдауға және заңдастырылған мүлікті тәркілеуге қатысты ережелерді қамтитын 40 ұсынымды (1996 және 2003 ж.) бірнеше рет қарады (1-3 ұсынымдар), ол сондай-ақ әртүрлі салаларда қаржылық бөлімшелерді құруға ықпал етті. Бұл ұйымның ақшаны жылыстатуға қарсы күрес саласындағы қызметі өте алуан түрлі және ең алдымен, ақшаны жылыстатуға қарсы күресті табысты жүзеге асыру үшін қажетті ережелерді әзірлеу болып табылады.

Еуропа Кеңесінің «Қылмыстық кірістерді жылыстату, анықтау, конфискациялау және тәркілеу туралы» Конвенциясының 1-бабына сәйкес заңдастыру (жылыстату) субъектісі кез келген түрдегі, материалдық немесе материалдық емес, жылжымалы немесе жылжымайтын, сондай-ақ осындай мүлікке құқық беретін құқықтық актілер немесе құжаттар болып табылады. Заңсыз жолмен алынған кірістерді жылыстату субъектісінің редакциясы «ақшаны және өзге де мүлікті сатып алған қылмыстық құралдар» заң әдебиетінде кең талқылаулар туғызады. Бір топ ғалымдар пәннің бұрыннан бар анықтамасына әртүрлі түсініктемелер ұсынады, екінші тобы, керісінше, анықтаманың өзін мүлдем өзгеше тұжырымдауды ұсынады. Сонымен қатар, ерекше пікір бойынша, оған сәйкес мұнда мүлік объекті ретінде емес, қылмыс құралы ретінде анықтайды [6].

Қылмыстық жолмен алынған кірістерді заңдастыруға (жылыстатуға) қарсы іс-қимыл бойынша жаңа режим тәуекелдерді азайтуға бағытталған. Осылайша, Директивада ақшаны жылыстату тәуекелін бағалаудың үш деңгейі қарастырылған. Біріншіден, 2015/849 директивасының талаптарына сәйкес, Еуропалық Комиссия ішкі нарыққа әсер ететін және трансшекаралық қызметке байланысты қылмыстық жолмен алынған кірістерді заңдастыруға (жылыстатуға) қарсы іс-қимыл тәуекелдерін бағалауды жүргізеді және бағалау нәтижелері бойынша есеп дайындайды, ол жаңартылатын болады. Мұндай есеп ең болмағанда ішкі нарықтың тәуекелге ұшырайтын секторларын анықтауы

керек; әрбір секторға тән тәуекелдер, сондай-ақ қылмыскерлердің қылмыстық жолмен алынған кірістерді жылыстату үшін қолданатын ең көп таралған әдістері болып табылады. Еуропалық Комиссия бұл есепті комиссия мүшелеріне ұсынуға міндетті.

Қылмыстық жолмен алынған кірістерді заңдастыруға (жылыстатуға) қарсы іс-қимыл тәуекелдерін басқаруда оларға көмектесу үшін мемлекеттер мен міндетті ұйымдар. Сонымен қатар, Комиссия мүше мемлекеттерге қабылданатын шаралар туралы ұсынымдар жіберуге уәкілетті анықталған тәуекелдерді жою үшін қабылданады, бірақ мүше мемлекеттер Комиссияның ұсынымдарын орындамауға құқылы. Екіншіден, ЕО-ның әрбір мүше-мемлекеті оған әсер ететін қылмыстық жолмен алынған кірістерді заңдастыруға (жылыстатуға) қарсы іс-қимыл тәуекелдерін анықтау, бағалау, түсіну және азайту шараларын қабылдайды. Бағалау кезінде Еуропалық комиссия есебінің деректері ескерілуі керек. Мүше мемлекет қылмыстық жолмен алынған кірістерді заңдастыруға (жылыстатуға) қарсы іс-қимыл режимін жетілдіру кезінде, атап айтқанда, міндеттеме субъектілері ұлғайтылған шараларды қолдануы тиіс салаларды анықтау арқылы, әрбір сектор немесе сала үшін тиісті ережелерді әзірлеуді қамтамасыз ету арқылы қылмыстық жолмен алынған кірістерді заңдастыруға (жылыстатуға) қарсы іс-қимыл тән тәуекелдерді бағалау нәтижелерін ескеруі тиіс. Қылмыстық жолмен алынған кірістерді заңдастыруға (жылыстатуға) қарсы іс-қимыл тәуекелін және т.б. есепке алады. ЕО-ға мүше мемлекеттер Еуропалық Комиссия, Еуропалық қаржылық қадағалау органдары (ESMA, EBA, EIOPA) және басқа ЕО мүше мемлекеттері тәуекелді бағалау нәтижелерін ұсынады.

Талқылау.

Дүниежүзілік заңдастыру тәжірибесінің анықтамаларын зерделеп, оның негізгі белгілерін аша отырып, ақшаны жылыстатуға және басқа да мүлікті заңдастыруға келесі анықтаманы тұжырымдауға болады: бұл әртүрлі қаржылық және басқа операцияларды дәйекті түрде орындау арқылы жүзеге асырылатын күрделі процесс, оның барысында ақша және қылмыс жасау нәтижесінде алынған өзге де мүлік олардың қылмыстық тегін жасыру және кейіннен мұндай қаражат пен мүлікті иеленудің заңдылығының көрінісін беру мақсатында шаруашылық қызметте пайдаланылады. Жаһандану кезеңінде заңдастырушылардың қызметі трансұлттық сипат алды. Осыған байланысты заңдастыруды тергеуде мемлекетаралық ынтымақтастықты дамыту қылмыстық кірістер кезек күттірмейтін қажеттілікке айналып отыр. Мұндай ынтымақтастық мемлекеттердің егемендік теңдігі мен аумақтық тұтастығының, басқа елдердің ішкі істеріне араласпаудың жалпы қағидаларына сәйкес жүзеге асырылады.

Қылмыстан түскен кірістерді заңдастыруға қарсы күрестегі мемлекеттердің халықаралық-құқықтық ынтымақтастығы шеңберінде мемлекеттердің, олардың уәкілетті органдары мен лауазымды тұлғаларының

кез-келген қызметін түсіну керек. Қылмыстық жолмен алынған капиталдың (ақшаның және басқа мүліктің) басқа мемлекеттердің, мемлекетаралық бірлестіктердің, тұтастай алғанда әлемдік қоғамдастықтың құқықтық экономикасына, мемлекет қабылдаған халықаралық-құқықтық міндеттемелердің көлеміне және оны жүзеге асырудың басқа шарттарына қарамастан енуіне жол бермеу үшін құқықтық база құру қажеттілігі туындайды.

Ақшаны жылыстатуға қарсы іс-қимыл саласындағы Еуропалық Одақтың құқықтық реттелуі ғылыми әдебиеттерде дәстүрлі түрде қылмыстық саясат және ЕО-ның қылмысқа қарсы күрес саласындағы заңнамасы тұрғысынан қарастырылады. Еуропалық Экономикалық одақты құру Туралы Шарт 1957 жылғы қауымдастық (Рим Шарты) Қоғамдастықтың қылмыстық саясат саласындағы өкілеттіктерін көздемеген және "Еуропада осы қылмыс түрінің артуына қарамастан, ұзақ уақыт бойы қылмыстық-құқықтық саланың оның құзыретіне кірмеген" делінген [7]. Алайда, Еуропалық интеграцияның басқа салалардағы дамуы барысында ішкі нарықтың тиімді жұмыс істеуін құру және қолдау сияқты Қоғамдастықтың негізгі мәселелеріндегі мақсаттарға толық қол жеткізу мүмкін еместігі белгілі болды. Қоғамдастыққа қылмыстық-құқықтық шаралар қажет болды. Қоғамдастық мүдделері бойынша (Мысалы, Қоғамдық бюджетті алаяқтықтан қорғау) халықаралық қауіпсіздікке қауіп төндіретін қылмыстың ауыр түрлеріне қарсы тұру мақсатында, атап айтқанда, қылмыстан түскен кірісті заңдастыру қажеттілігі туындайды.

Сонымен қатар, Еуропалық құқық доктринасында Қоғамдастықтың қылмыстық құқық саласында құзыреттілігі бойынша екі қарама-қайшы көзқарас бар. Бірқатар ғалымдар бұл әрекетті қылмыс ретінде анықтау тұрғысынан Қоғамдастықтың құзыреттілігін құқық бұзушылық және оны жасағаны үшін санкциялар белгілеуін қолдады, мұны Қоғамдастықтың құқықтық тәртібінің тұтастығын қамтамасыз ету қажеттілігімен негіздеу болып табылады. Қылмыстық-құқықтық құзыреттілік мүше мемлекеттердің егемендігімен тығыз байланысты және мұндай құзыреттілік болуы керек деп тұжырымдайды. Қоғамдастықтың құрылтай құжаттарында көрсетілген Қоғамдастықтың белгілі бір әрекетті қылмыстық жауапкершілікке тартуға және оны жасағаны үшін санкциялар салуға құзыреттілігі бар-жоғы туралы пікірталас тек ғылыми ортада ғана емес, сонымен бірге Қоғамдастықтың нормативтік актілерімен жұмыс жасау барысында да талқылануда [8]. Осылайша, Еуропалық Комиссия дәстүрлі түрде Қоғамдастық ережелерінің тиімді орындалуын қамтамасыз ету үшін қажетті құзыретке ие ұстанымын ұстанады. Бұл тұрғыда айқын мысал ретінде - Маастрихт Шарты күшіне енгенге дейін қабылданған 91/308/ЕЭЖ Директивасы. Бұл Директива Еуропалық Одаққа қылмыстық құқық саласындағы құзыреттіліктің тірегі ретінде болған.

Еурокомиссия FATF мүшесі бола отырып және Вена конвенциясында көзделген міндеттемелерді өз мойнына ала отырып, ақшаны жылыстатуға, ең алдымен, оны қылмыстық жауапкершілікке тарту арқылы күресуге бағытталған Директиваның жобасын әзірлеуге кірісті. Сонымен бірге, жоғарыда аталған

БҰҰ мен Еуропа Кеңесі конвенцияларының, сондай-ақ FATF ұсынымдарының болуы жағдайында мұндай құжатты қабылдау қаншалықты орынды деген сұрақ туындайды. Комиссия бірінші кезекте Директива жобасына түсіндірме қылмыстық кірістерді заңдастыру ұйымдасқан қылмыстың өсуіне ықпал ететін қауіпті құбылыс екенін атап көрсетті. Жобаның преамбуласында Директивада оны қабылдау қажеттілігі, бір жағынан, ақшаны жылыстату қаржы жүйесінің тұрақтылығына елеулі қатер болып табылатынымен негізделген, себебі несиелік-қаржылық мекемелер жиі ақшаны жылыстатуға бағытталған операцияларды жүргізу үшін пайдаланылады, ал екінші жағынан, қауымдастықтың есірткі бизнесіне қарсы күрес шараларын қабылдау қажеттілігі айтылады [9]. Одан басқа, Директива жобасының преамбуласында ішкі нарық Директиваны қабылдауды талап ететін ең маңызды фактор ретінде аталды. Қамтамасыз ету міндеті қоғамдастыққа жүктеледі ішкі нарықты оған қылмыстық жолмен алынған заңсыз қаражаттың енуіне байланысты қауіптерден қорғау болып табылады. Сонымен, кіріспеде «жұмсақ» FATF ұсынымдарына заңды күш беру арқылы ақшаны жылыстатуға қарсы күрес бойынша бұрыннан бар халықаралық шараларды ақшаны жылыстатудың алдын алу шараларымен толықтыру қажеттігі туралы айтылады.

Соңғысы қаржы институттарына күдікті операциялар туралы есепті уәкілетті органдарға жіберу құқығын беруді немесе мұндай есептерді жіберуге міндетті болуды, бірақ тек тиісті органдардың өтініші бойынша ғана қамтамасыз етеді. Директива сонымен қатар несиелік ұйымдар мен қаржы институттарын күдікті операциялар туралы есептерді өз бастамалары бойынша жіберуге міндеттеді. Несиелік ұйымдар мен қаржы институттарының клиенттердің операциялары туралы ақпаратты уәкілетті органдарға жария ету жөніндегі міндеттемесі құпиялылық талабына қайшы келеді, оны бұзғаны үшін қалыпты жағдайда жауапкершілік қарастырылған.

Осылайша, Барлық Мүше Мемлекеттерде банктік құпияны бұзу келісімшартты бұзуға негіз ретінде қарастырылды. Алайда, Директиваның 9-Бабы өздері және олардың директорлары мен қызметкерлері мұндай ақпаратты қылмыстан түскен кірістерді жылыстатуға қарсы іс-қимылға жауапты уәкілетті органдарға ақпаратты адал ниетпен ашқан жағдайда жария еткені үшін міндетті екі субъектінің де кез-келген жауапкершілігін тікелей алып тастайды Несиелік ұйымдар мен қаржы институттары, егер олар жоғарыда айтылғандардың ешқайсысын орындамаса міндеттемелер жауапкершілікке тартылуы мүмкін. Мұндай шаралардың сипаты мен көлемін Мүше Мемлекеттер айқындайды. 91/308/ЕЭК Директивасымен Мүше Мемлекеттерге оның ережелерін бұзғаны үшін айыппұлдарды анықтау кезінде берілген жоғары баға, сондай-ақ басқа аспектілердегідей, құжаттың негізгі кемшіліктерінің бірі болды. Директиваның оны ұлттық заңнамаға енгізу кезінде рұқсат етілген икемділігі Оны Әртүрлі Мүше Мемлекеттерде жүзеге асыру тәсілдерінің біркелкілігін жоққа шығарды. Сонымен қатар, қылмыстық құқық және, тиісінше, жауапкершілік шаралары, алайда, жалпы қылмыстық қудалау жүйесі сияқты, ол кезде жалпыеуропалық

деңгейде үйлестіру объектісі болмағанын ұмытпауымыз керек.. Бұл жағдай, өз кезегінде, ақшаны жылыстатушыларға мүше мемлекеттерде ең аз қатаң талаптармен жұмыс істеуге мүмкіндік берді. Директиваның тағы бір маңызды кемшілігі болды Мүше Мемлекеттердің уәкілетті органдарының сипатын, мәртебесі мен функцияларын анықтайтын ережелердің болмауы, оларға несиелік ұйымдар мен қаржы институттары күдікті операциялар туралы ақпарат жіберуі керек.

Еуропалық Одақ елдерінде бүгінгі күнге дейін қалыптасқан ақшаны жылыстатуды заңдастыруға және терроризмді қаржыландыруға қарсы күрес саласындағы құқықтық реттеу ұзақ, шамамен отыз жылға созылған эволюцияның нәтижесі болып табылады. Осы саладағы еуропалық заңнаманы дамытудың негізгі қозғаушы күші қылмыстық жолмен алынған кірістерді заңдастыруға қарсы халықаралық стандарттарындағы өзгерістер болды - FATF ұсынымдары - бұл Қауымдастық, содан кейін Одақ еуропалық заңнаманың осы стандарттарға сәйкестігін қамтамасыз ету арқылы бірнеше рет баса айтылған міндеттеме немесе FATF ұсынымдарында қарастырылғаннан анағұрлым қатаң ережелерді белгілеу. Қылмыстық жолмен алынған кірістер ағыны қаржы секторының тұтастығына, тұрақтылығына және беделіне нұқсан келтіруі және Одақтың ішкі нарығының жұмысына қауіп төндіруі мүмкін. Тиісінше, Еуропалық Одақтың осы саладағы заңнамасы, ең алдымен, ішкі нарықтың толыққанды жұмыс істеуін қамтамасыз ету құралы болып табылады, өйткені қылмыстық кірістерді заңдастырудың алдын алу Еуропалық Одақ ішкі нарығының тұтастығын, беріктігі мен тұрақтылығын қамтамасыз ету үшін өте маңызды. Несие және қаржы институттарының, сондай-ақ жалпы Еуропалық Одақ қаржы жүйесіне деген сенім.

Еуропалық комиссия ұсынған ақшаны жылыстатуға қарсы күрес жөніндегі ережелерін алғаш рет жоғары тәуекелді қаржы фирмаларына қатысты жаңа өкілеттіктермен үйлестіреді. Ақшаны жылыстатуға және терроризмді қаржыландыруға қарсы күрес туралы жаңа ереже бүкіл Еуропалық Одақта қолданылатын ережелерді үйлестіреді және нақтылайды және ережелердің дәйекті және жақсы орындалуын қамтамасыз етуге бағытталған. Мысалы, онда клиенттерді және бенефициарлық меншікті тиісті тексеру туралы, сондай-ақ ұлттық қадағалау органдары мен қаржылық барлау бөлімшелерінің өкілеттіктері туралы егжей-тегжейлі ережелер бар. Ақшаны жылыстатуға қарсы күрес жөніндегі ережелері қаржылық қызмет көрсететін компанияларға қойылатын талаптарды криптовалюта бөліміне және т.б. тәуекелді ұсынатын қаржылық емес бөлімдерге таралады. Сонымен бірге, мүліктің бенефициарларын реттеу және қолма-қол төлем лимитін белгілеу шеңберінде заңды тұлғаларды кешенді тексеруге қатаң талаптар қояды. Крипто активтерді жеткізушілерге олар басқаратын крипто-активтерді аударуға қатысатын акторлар мен бенефициарлар туралы белгілі бір ақпаратты жинау және оларға қол жеткізу міндеттемелері енгізіледі. Бұл ықтимал күдікті транзакцияларды

анықтауды және бұғаттауды жеңілдету үшін крипто активтерінің аударымдарын бақылауды қамтамасыз етеді.

Жаңа ереже Еуропалық Одақ бенефициарлық меншік ережелерін неғұрлым үйлесімді және ашық етуге бағытталған. Заңды тұлғаның барлық бенефициарлық иелерін немесе әртүрлі субъектілерді, соның ішінде Еуропалық Одаққа кірмейтін субъектілерді анықтау үшін, олар Еуропалық Одақ ішінде бизнес жүргізгенде немесе жылжымайтын мүлік сатып алғанда, бенефициарлық меншіктің екі компонентін-меншік пен бақылауды талдау қажет болады. Бенефициарлық меншік шегі 25% деңгейінде белгіленген. Регламент сонымен қатар көп деңгейлі ережелерге қолданылатын тиісті ережелерді нақтылайды меншік құрылымы және компаниялардың бірнеше меншік деңгейлерін жасыру бұдан былай жұмыс істемейтініне көз жеткізу үшін бақылау жүргізіледі.

Кеңес Еуропалық ақшаны жылыстату және терроризмді қаржыландыру басқармасы (AMLA) Франкфуртта орналасады және қаржы секторындағы ережелерін сақтауды арттыру үшін 2025 жылдың ортасында жұмысын бастайды. Сонымен қатар, ақшаны жылыстату және терроризмді қаржыландыру басқармасы қаржы компанияларына ең ауыр немесе жүйелік бұзушылықтар үшін санкциялар енгізуге құқылы болады. Мүше мемлекеттер банк шоттарының орталықтандырылған тізілімдері арқылы, мүше мемлекеттердің қаржылық барлау бөлімшелеріне және ұлттық құқық қорғау органдарына бірыңғай кіру нүктесі арқылы жиналған банк шоттарының иелері туралы деректерді ұсынуға міндетті болады.

Жаңа және қатаң ережелер ақшаны жылыстатуға және терроризмді қаржыландыруға қарсы күресте жүйені нығайтады. Франкфуртта орналасқан жаңа агенттік қатысқан акторлардың жұмысын бақылайды. Бұл алаяқтардың, ұйымдасқан қылмыстың және террористердің қаржы жүйесі арқылы кірістерін заңдастыруға орын қалмауын қамтамасыз етеді. Ереже мәтіндері ресми журналда жарияланады және күшіне енеді, бұл мүше мемлекеттерге қаулысын да, директивасын да қолдануға үш жыл уақыт береді, дегенмен директиваның кейбір бөліктері екі жылдан кейін қолданыла бастайды.

Еуропалық Комиссия ұсынған және Еуропалық Одақ Кеңесі қабылдаған шараларға сәйкес жеке сектор фирмалары үшін қолданыстағы ережелер Еуропалық Одақтағы ережелерді «толық үйлестіретін» жаңа регламентке ауыстырылады. Директива әр елдің қаржылық барлау бөлімшелері мен қадағалау органдарының бірлескен жұмыс қағидаларын белгілей отырып, мүше мемлекеттердің ақшаны жылыстатуға қарсы күрес жөніндегі ұлттық органдары мен жүйелерін ұйымдастыратын болады.

Қорытынды.

Осы себепті, қылмыстық жолмен алынған кірістерді заңдастыруға (жылыстатуға) қарсы саласында Еуропалық Одақтың қайталама құқығы актілерін қабылдаудың құқықтық негізі ішкі нарықтың жұмыс істеуіне қатысты құрылтайшы келісімдердің ережелері болды. Жоғарыда айтылғандарды ескере

отырып, Еуропалық Одақтың қылмыстық құқық бұзушылық саласындағы заңнамасында қылмыстық құқыққа қарағанда алдын алу элементінің басым екендігі қисынды болып көрінеді: бұл саладағы еуропалық заңнама нормаларының көпшілігі қылмыстық-құқықтық сипатта емес, керісінше, бастапқы қаржылық мониторингтің алдын алу шараларына қатысты және міндеттеріне осы шараларды жүзеге асыру кіретін ақша қаражаттарымен және өзге де мүлікпен операцияларды жүзеге асыратын тұлғаларға арналған. Оларға жеке тұлғаларға тиісті тексеру шаралары, соның ішінде бенефициарлық меншік иесін анықтау және тұрақты мониторинг, сондай-ақ қаржылық бақылау органдарына күдікті транзакциялар туралы хабарлау кіреді. Осы саладағы еуропалық заңнама ережелерінің бір бөлігі қылмыстық сипатта емес.

Еуропалық қылмыстық жолмен алынған кірістерді заңдастыруға қарсы заңнамасының қылмыстық-құқықтық элементі 2018/1673/EU директивасында көрсетілген [10], ол мүше мемлекеттердің ақшаны жылыстатуды, осы әрекетті жасауға көмектесуді және итермелеуді қылмыстық жауапкершілікке тарту міндетін белгілейді, сондай-ақ жеке және заңды тұлғалар үшін жауапкершілік шараларын анықтайды.

Сонымен қатар, қылмыстық жолмен алынған кірістерді заңдастыруға қарсы саясатының тиімділігі адам құқықтарына нұқсан келтірмеуін қамтамасыз ету қажет. Атап айтқанда, меншік туралы ақпаратқа қатысты жеке деректерге қол жеткізу, FATF ұсынымдарына не толық сәйкес келмеуі мүмкін. Еуропалық Комиссия мүше мемлекеттерге жүйелілік пен тиімділікті қамтамасыз ету бойынша ұсыныстар беруі қажет. Яғни, заңнамалық деңгейде қабылданған іс-шаралар мүше мемлекеттер арасында үйлестірілген жағдайда ғана дамыта алады.

Әдебиеттер тізімі:

1. FATF 40 Ұсынымдары FATF 40 Recommendations 01.06.2024 ж. // (cfatf-gafic.org);
2. Бантекас I. Терроризмді қаржыландырудың халықаралық құқығы 01.06.2024 ж. // The American Journal of International Law, – 2003. – Т. 97, N 2. 315 – 333 б.;
3. Қаржы жүйесін ақшаны жылыстату мақсатында пайдалануды болдырмау туралы Еуропа Кеңесінің 1991 жылғы 10 маусымдағы 91/308/ЕЕС директивасы 31.05.2024 ж. // <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A31991L0308>
4. Есірткі және психотроптық заттардың заңсыз айналымына қарсы БҰҰ Конвенциясы 1988 ж. 31.05.2024 ж. // convention_1988_ru.pdf (unodc.org);
5. Қылмыстық құқық арқылы қоршаған ортаны қорғау туралы Кеңестің 2003/80/JHA негіздемелік шешімі Council Framework Decision 2003/80/JHA of 27 January 2003 on the protection of the environment through criminal law 30.05.2024 ж. // Council Framework Decision 2003/80/JHA on the protection of the environment through criminal law | FAOLEX;

6. Қылмыстық жолмен алынған кірістерді жылыстату, тінту, алып қою және тәркілеу туралы конвенция, Страсбург 1990 ж. 29.05.2024 ж. // https://eurasiangroup.org/files/uploads/files/International_legal_documents/Conventions/strasburg_conv.pdf ;

7. Еуропалық қоғамдастық құру туралы шарт. Рим, 1957 жыл. 29.05.2024 ж. // Treaty of Rome | European Union, Economic Union, Common Market | Britannica

8. Ross S., Hannan M. Ақшаны жылыстатуды реттеу және тәуекелге негізделген шешім қабылдау //Journal of Money Laundering Control – 2007 – Vol. 10, N. 1. P. 105. 30.05.2024 ж.// <https://apgml.org/includes/handlers/get-document.ashx?d=b75db288-f9ed-402d-a929-e1beb6290485> ;

9. Коста С. Еуропадағы ақшаны жылыстатуға қарсы жаңа директиваны жүзеге асыру: құқықтық және құқық қорғау мәселелері. Италияндық жағдай // Жаһандық бизнес және экономика шолуы – 2008 – Т.10 №3. – 290 б. 29.05.2024 ж.;

10. Қылмыстық жолмен алынған кірістерді заңдастыруға және терроризмді қаржыландыруға қарсы іс-қимыл туралы 2018/843 директивасы 2018 ж., мамыр, 01.06.2024 ж. // <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32018L0843>.

References

1. FATF 40 Recommendations 01.06.2024 ж. // [/\(cfatf-gafic.org\)](http://cfatf-gafic.org);
2. Bantekas I. International Law of Terrorist Financing 01.06.2024. // The American Journal of International Law, - 2003. - Vol. 97, N 2. pp. 315-333;
3. Directive 91/308/EEC of the Council of Europe of June 10, 1991 on preventing the use of the financial system for the purpose of money laundering, dated 31.05.2024. // <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A31991L0308>;
4. UN Convention against Illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances of 1988. 31.05.2024 // convention_1988_ru.pdf (unodc.org)
5. Council Framework Decision 2003/80/JHA of 27 January 2003 on the protection of the environment through criminal law 30.05.2024 ж. //Council Framework Decision 2003/80/JHA on the protection of the environment through criminal law | FAOLEX;
6. Convention on Laundering, Search, Seizure and Confiscation of Proceeds of Crime, Strasbourg 1990. 29.05.2024 // https://eurasiangroup.org/files/uploads/files/International_legal_documents/Conventions/strasburg_conv.pdf;
7. Treaty establishing the European Community. Rome, 1957. 29.05.2024 //Treaty of Rome | European Union, Economic Union, Common Market | Britannica;
8. Ross S., Hannan M. Money Laundering Regulation and Risk-Based Decision Making //Journal of Money Laundering Control – 2007 – Vol. 10, N. 1. P.

105. 30.05.2024//<https://apgml.org/includes/handlers/get-document.ashx?d=b75db288-f9ed-402d-a929-e1beb6290485>;

9. Costa S. Implementation of the new Anti-Money Laundering Directive in Europe: legal and enforcement issues. The Italian situation // *Global Business and Economy Review* - 2008 - Vol. 10 No. 3. - 290 p. 29.05.2024 ;

10. Directive 2018/843 on action against money laundering and terrorist financing, May 2018, 01.06.2024. //<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32018L0843>.